

ben a náci Németországban és a megszállt országokban. Ezek az emberek felismerték, hogy amikor a világ darabokra hullik, s az embertelenség kerül uralomra, nem élhetjük úgy tovább magánéletünket, ahogy addig tettük s szeretnénk tenni; nem lehetünk szerető családfelek, akik a környező világtól nem zavartatva békésen akarunk élni családjainkkal együtt; nem lehetünk büszkéek szakmánkra vagy tulajdonunkra, ha mindkettő megfoszt emberségünktől, ha nem éppen életünktől is. Ilyen időkben gyökeresen újra kell értékelnünk mindazt, amit tettünk, amiben hittünk s amiért kiálltunk

– hogy tudjuk, miként cselekedjünk. Röviden, állást kell foglalnunk az új valósággal kapcsolatban – szilárdan állást foglalni, s nem visszavonulni egy még magánjellegűbb világba. A sok millió európai zsidó, aki nem menekült el, nem tudott időben külföldre szökni vagy elrejtőzni (mint sok ezren) legalább harcban halhatott volna meg, miként jó páran a varsoói gettó végnapjaiban. Ehelyett passzívan várakozott arra, hogy rábukkanjanak és megsemmisítsék.

[BERÉNYI GÁBOR FORDÍTÁSA]

Kántor Zsolt / AKUSZTIKUS GROTESZK

[Szilágyi Ákos: Fej és tudat]

Ritka az a költészet, amelyik ilyen *digitálisan* világos, mint a Szilágyi Ákos-féle, tisztán meg tudható *belőle*, amit a *szertő* üzeni kívánt a befogadó fejnek. Nem elkenet többértelműség, homály, önmagába záruló gyötrődés-erőlködés ez a beszédmód, hanem logikailag is helyes gondolatsorok verssé átlényegülése. Egy filozófus önértelmezése: lírában, pszichológiai tájban, lecsupaszított, egyértelmű gesztusokban. A *szertő* kurzív mivolta csupán azt jelenti, hogy *született* költő, tehát több, mint költő, olyan kreatív személyiség, aki nem zavartatja magát a teatralissá váló változásfolyamatoktól, a kulturális tradícióktól, hihetetlen magabiztossággal tájékozódik, szinte már reflex-szerűen választja ki az önmagába hasznosan átépíthetőt, „invesztálható”, és ezeknek az átvett jellegeknek is rögtön a saját ízlésvilágával biztosít keretet. Már az átvétel pillanatában egyenlíti a „problémákat”, így teszi önmagáévá és mások számára is élvezhetővé-érthetővé a hibátlanul dekódolt jelenségmagyarázatot. Esetünkben a tradíciójelenség a mű, a vers, amit Szilágyi Ákos nem dédelgetni, óvni való szentségnek tart, hanem gyűrhető-gyűrhető, átrendezhető reáliának és oráliának, ami csak akkor fogyasztható kellemes szájjal a befogadó-olvasó számára, ha az nyelvileg hibátlan, van benne játék, humor, önirónia és még valami nagyon fontos, ami a költő személyiségéből, belülről fakad: a lényeg áttűnése. (Ebben az esetben eufémia lenne sejtelmenek és varázslatnak nevezni.) Annak ellenére, hogy a *Fej és tudat* című könyv a maga nemében, így ahogy van, tiltakozás mindenféle lila és borgőzös pszeudoromantika és bármiféle szcenikai szeceszio ellen, költői munka, amiben bőven vannak *szép* versmondatok, tetszetős képek. Mi az, hogy szép? Ami a szabadság metaforája, az igazság

megtestesítője, „sugallata”, avagy az a szép, ami hazug? (Néha a hazugság, mint artistikum, meg-nemesít.) Szóval, ez máris nyálkás, csúszós terep. Mégis: Szilágyi szépségideálja valahol a pontosság kategóriájának a közelében keresendő. „Fűszálcset / csúcán a csend. / Éj szőttesén / a csillagok bogok.” (*Török imaszónyeg*). A szerző virtuóz: „nem szabad izzanom, / ezért csak rezzenem”. Megvan az identitás, mehetünk tovább. Nemcsak a nyelvi leleményesség az, ami itt tetten érhető, hanem több feltárt jelentésréteg, ezen kívül + a zeneiség, abból is az a fajta, amely nem irritálóan összecsengő, bongó, hanem intonált, tónusos, árnyaltos, mixolíd hang- és mondatokból áll. Ezért tartom jellegadó költői teljesítménynek ezt a kötetet, mert a létezési-formai dilemmát mint az ábránd és tartalom önvizsgálatát boncolja-tépi-nyúzza szét okulásunkra, épülésünkre. *Dilemmák és ábrándok*. Az elidegenedési hisztéria után már csak egy mélyebb elemzés lehet az érvényes válasz. Mire? A kérdés mindig egy: érdemes-e egy halandó lénynek jónak, hűnek, tisztának lennie? Mivel úgyis meghalunk, minek VISSZAfogódni. A féktelenség sem kiút, az emberhez méltó attitűd: a beleélés, a megfelelő fékek megtalálása, az olyan beidegződések elvetésével együtt, amelyek nem belsővé tehetőek, tehát testidegenek (lélekidegenek).

„Talán kicsaltad őt belőlem, / Honnan tudhatnád – hátha csaltál! / S hiába, többé *őm* belőled / Nem illan el se hűn, se csalán. // Talán ott lapult koponyámban, / Honnan tudhatnád – hátha élt már / S mintha víz tör fel kapanyomban, / Te *neki* csak alakot adtál. // Talán csak csaltam – én is! én is! / Honnan tudhatnád, ki *őm*, ki *énem*? / Fejemben eső – ónos, ónos – / Mi lenne, ha *te* lennél s *én* nem?”. (*Talán*).

Villon és Tandori keveréke, mondhatnánk

könnyelműen, ha engednénk annak a kísértésnek, amit a mindenáron „irányzathoz, elődhöz” kötés elvárása hív elő. Igen. Itt jelen van valami vagabund fölény, ami persze nem nagyképűség, hanem inkább elegáns „playboy-téboly”, hullámszik egyfajta nyers erő (nyelvi erő és formaérzék), nem a tudás magamutogatása, hanem egyszerűen: megnyilatkozó természet. Tudatában van tudásának, ami valójában számára a legtermészetesebb „adottság”: kézenfekvő, hogy így, ilyen modor-nélküli artikulációval beszél. Ráadásul még érthető is. Világos, tiszta. Nem odamondogató, durva és parlagias, hanem finom, megsemmisítően precíz.

„Hagyom, hogy kibogozd e bogot, / Tudod, itt a szívem dobogott. / S míg a rím e soron robog át, / Feledem veled e rabigát.” (*Ál-Rubái*).

A groteszk „arányérzéke” és a filozofikus bensőséggessé adja ezt a tudatosságot, mely kihámozza formáiból a szemantikai „stigmákat”, és ezzel együtt érthető, szavalható, akusztikus-dallamos.

Greguss Sándor írja róla: „Elfogadhatja-e az ember valóságosnak saját környezetét, és elfogadhatja-e ilyenformán önmagát? Képes-e úgy szólni erről, hogy az ne tűnjön fölösleges szócséplésnek, a lényeg (*de mi a lényeg?*) elkendőzésének? Tudhat-e többet mondjuk két személynél erről egy? Megtehetné – hiszen költői eszköztára szinte kimeríthetetlen –, hogy bevet jóformán minden briliáns technikát, elkápráztat gondolati és stilisztikai bűvészmutatványjaival, egyre szimpatikusabbá téve így *mindentudó önmagát*. De nem. Érti ő is e módszer hátulütőit, ezért már a kötet első írásában (*A tudat mondja*), ebben a borzongató prózaversben eloszlat minden, költészetét illető kételyt, meggyőző eredetiségéről, nem bízva a felszínességre a hatást”.

„nincs enélkül is épp elég bajod? mért nézel föl rá, mint ki lenről urára pislog? egyáltalán, mért hiszel neki? mért engeded, hogy azt tegyen veled, amit csak akar, mikor te mást akarsz tán? én-szellem, én-kultúra, én-politika, én-szerelem, én-halál, én-művészet, én-vallás, én-tudomány...”.

A félelem leszerelési terve fekszik előttünk, lelki térkép-melléklettel, pontos számításokkal, digitálisan, arról, hogy lehetetlen a „teljes” pontosság, mégis erre kell törekedni. „az ágyon: annyi annyi / annyi baj ---”. A félelem mindig velünk marad, állandó, konstans, mégis vannak bizonyos pontok életünkben, amikor megvillan egy rés a rettegés húsában. Ez a megvillanó fény, a hús hasadék az,

ahová kegyelem be-benyúl. Bejutni néha. Lineárisan vagy parabolisztikus „lendülettel”, némán, kerülővel, felejtve. Végül is a bejutás: kijutás. A másikba való beérkezés, kimozdulás-elszakadás önmagunkból. De ez is lehetetlen, csak álomi vagy verbális megvalósulás a lehetséges. Rá kell jönnünk minden megvilágosodás-pillanat mélyén: hiába hittünk, önámításból zuhantunk át az önsajnálathoz. Ezt a paradox és kísérteties „krízist” tárja fel Szilágyi Ákos.

„Lehelleted már nem hűt, / Mért lettél hozzám hűtlen? / – Mintha irháját menti, / De Majdnem végleg tűnt el.” (*Sormintha*).

A *Légyőgyakorlat kezdő haldoklók számára* című opus a Lét és Nemlét közötti bolyongás drámája, mindenki átélheti verítékeztve, ha magának felolvassa. Nem hatásvadászat, hanem autogén tréning. Lemondás-vétkezés-ijedség procedúra. Kérlelés, érvelés, „kontinens... kitines”, a mocsoktól, a szennytól való szabadulás ráolvasó gesztusa, szinte népdal-tisztaságú önvizsgálattal. „...és csak csuklás / csak suttogás / csak suttogás / és semmi más / más semmi / és”.

A *Temetés* dobszó. Mintha szavak pálcikáival ütögetné dobhártyánk, egyre súlyosabbak az ütések, egyre nehezebb a „hallás”: a meghalás maga. „tetememet temeti tam-tam / tetemem te temeted / tam-tam üteme”.

Néhol olyanok a versbetétek, mint egy színpad, természetesen operaelőadás van, óriási áriák között történik „egy” gépelt oldal valóság. Szilágyi Ákos nem kifejezetten epikus költő, mégis megkomponált, cselekvő hangsorai vannak: „Hát nem mondom! Ütődött! / Még meghal itt nekem! / S én halanám, leken / Valaki két pofontot, / Így könnyít lelkemen, / S két kis kopolyú-foltot / Illeszt rám kétfelől. / Halottaimból ígyhát folyton / Hallá leszek, mondjuk, keszeg, ...” (*Iker, ökör, hal*).

A *Jó jel* egyszerre juttatja eszünkbe Karinthy és Weöres bravúrjait és Pilinszky bölcsességét: „Beszélj e nőszeméllyel, / ha rádpillant mély szemével – / *muszály*; – nem mész e széjjel, / ha fejedbe átmászik éjjel? / bár az ilyesmi néha jó jel /”.

„rémület razziáz”-e vagy a *Rokokó nyelvlecke*? Nem diszparát világok üzennek egymásnak, hanem a magyar nyelv, a költői tehetség, gőg és gátlás nélkül, hitelesen. A nyelvből *vett megismerés* ünnepe e könyv, méltósággal méri be gyarlóságainkat, s megmutatja a már-már elsüllyedtnek hitt „értékek” *relativitás*át is.